

Β΄ ΔΙΑΚΡΙΘΕΙΣΕΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Μορφές περιβαλλοντικής υποβάθμισης, «αντικοινωνικότητες» και αίσθημα ανασφάλειας

Η περίπτωση της περιοχής της Ομόνοιας*

ΕΥΤΥΧΙΑΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ, Ψυχολόγου, ΜΔΕ Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Στόχος της παρούσας ερευνητικής εργασίας είναι η μελέτη της περιβαλλοντικής υποβάθμισης, των «αντικοινωνικοτήτων» και του αισθήματος ανασφάλειας που χαρακτηρίζουν μεγάλο κομμάτι του Ιστορικού και Εμπορικού κέντρου της Αθήνας τα τελευταία χρόνια. Μέσα από συνεντεύξεις σε κατοίκους και εργαζομένους της περιοχής και από την επιτόπια παρατήρηση σε έξι πλατείες και τους γύρω δρόμους, επιχειρήθηκε η μελέτη του ρόλου των σημείων αταξίας και της γενικότερης υποβάθμισης στην αλλαγή των δραστηριοτήτων και του τρόπου ζωής, καθώς και στο αίσθημα ανασφάλειας που βιώνουν οι κάτοικοι και εργαζόμενοι της περιοχής.

The present study was conducted in order to investigate environmental degradation, "incivilities" and feeling of insecurity that characterize a big part of the Historical and Commercial centre of Athens during the last years. Interviews of residents and employees of this district and field observation at six squares and their surrounding streets were our research methods. Through these, we tried to study the role of incivilities and the general degradation, in the distortion and swift of the activities, in the change of lifestyle and in the feeling of insecurity that residents and employees of this district experience.

Κατά τη δεκαετία του '80 ανανεώθηκε το ενδιαφέρον Βρετανών, κυρίως ακαδημαϊκών¹ για θεωρίες σχετικά με τη σχέση εγκλήματος – περιβάλλοντος. Η δεκαετία του '90 άλλαξε τον προσανατολισμό των ερευνών από τις μακρο-κοινωνιολογικές στις μικρο-κοινωνιολογικές έρευνες. Αυτό το ρεύμα ερευνών, ασχολείται με περιστασιακούς παράγοντες του εγκλήματος σε μικρο-επίπεδο και προσπαθεί να εντοπίσει τους περιβαλλοντικούς παράγοντες που δημιουργούν ευκαιρίες για έγκλημα. Η παρούσα ερευνητική εργασία μελετά την υποβάθμιση μιας περιοχής του κέντρου της Αθήνας, μέσα από τους δείκτες αντικοινωνικότητας ή τα «σημάδια αταξίας» και το ενδεχόμενο αίσθημα ανασφάλειας που βιώνουν εργαζόμενοι και κάτοικοι της περιοχής, καθώς επίσης προσπαθεί να βρει τη μεταξύ τους σχέση και να δώσει απάντηση στο ερώτημα «*ανασφάλεια ή επικινδυνότητα;*».

I. Περιβάλλον, εγκληματικότητα και ανασφάλεια

Η Περιβαλλοντική Εγκληματολογία αποτελεί μια οικογένεια θεωριών που μοιράζονται το κοινό τους ενδιαφέρον για τα εγκλήματα και τις άμεσες συνθήκες στις οποίες συμβαίνουν. Σύμφωνα με τους Brantingham και Brantingham (1991a)², «*η περιβαλλοντική εγκληματολογία υποστηρίζει ότι οι εγκληματικές πράξεις πρέπει να θεωρηθούν*

ως ο συνδυασμός παραβατών, θυμάτων ή εγκληματικών στόχων και νόμων, σε συγκεκριμένο περιβάλλον και σε ιδιαίτερο τόπο και χρόνο». Οι εκπρόσωποι της περιβαλλοντικής εγκληματολογίας προσπαθούν να βρουν πρότυπα εγκληματικότητας και να τα εξηγήσουν στο πλαίσιο των περιβαλλοντικών επιρροών³.

Στην περιβαλλοντική οπτική, σημασία έχει το έγκλημα, τα στοιχεία και οι δυναμικές του, δηλαδή ο χώρος, ο χρόνος, η τοποθεσία, τα πρόσωπα κ.λπ., ενώ ο δράστης είναι απλώς ένα στοιχείο της εγκληματικής πράξης και όχι το βασικό αντικείμενο μελέτης. «*Το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον είναι κεντρικό στην προσέγγιση αυτή, ενώ στόχος της είναι να αποτρέψει το έγκλημα και όχι να θεραπεύσει τους δράστες*»⁴.

Μεγάλη σημασία στα πλαίσια της οπτικής αυτής έχει το κατά πόσο το κτισμένο περιβάλλον επηρεάζει τον άνθρωπο ώστε να τον εξωθεί σε εγκληματικές δραστηριότητες. Η μεταβλητή αυτή, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη για την πρόληψη, την αντιμετώπιση και την καταπολέμηση του εγκλήματος και της ανασφάλειας. «*Η τοπική μεταβλητή, προσδιορίζοντας τα γεωγραφικά όρια μιας περιοχής, προσδιορίζει τελικά τις κοινωνικές, δημογραφικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες της περιοχής*»⁵.

Το περιβάλλον μιας πόλης, εν συνεχεία, σχετίζεται άμεσα και με τις «αντικοινωνικότητες» ή «σημάδια αταξίας». Σύμφωνα με τον Taylor (1999)⁶, «*δείκτες αντικοινωνικότητας είναι οι φυσικές και κοινωνικές καταστάσεις σε μια γειτονιά, που θεωρούνται ενοχλητικές και δυνητικά απειλητικές από τους κατοίκους και τους χρήστες των δημόσιων χώρων της*». «*Σημάδια αταξίας*» είναι για παράδειγμα οι έφηβοι χωρίς επίβλεψη, ο δυνατός θόρυβος, η δημόσια κατανάλωση αλκοόλ, τα

* Διπλωματική εργασία που εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Η Σύγχρονη Εγκληματικότητα και η Αντιμετώπισή της», του Παντείου Πανεπιστημίου, με επιβλέπουσα και επιστημονική υπεύθυνη την καθηγήτρια κ. Χριστίνα Ζαραφωνίτου και μέλη τριμελούς επιτροπής τη Δρ. κ. Ιωάννα Τσίγκανου, Δ/τρια Ερευνών στο ΕΚΚΕ και τον Καθηγητή Εγκληματολογίας στα ΤΕΙ Μεσολλογίου κ. Χρήστο Τσουραμάνη.

1. Hough M., Clarke R. and Mayhew P. (1980), 'Introduction' to R. Clarke and P. Mayhew, eds., *Designing Out Crime*. London: HMSO, Poyner B. (1983), *Design Against Crime: Beyond Defensible Space*, London-Boston: Butterworths, καθώς και Coleman J. S. (1985), "Social Theory, Social Research and a Theory of Action", *American Journal Of Sociology*, vol. 91, no. 6., pp. 1309-1335.
2. Brantingham P.J. and Brantingham P.L. (1991a), «Introduction to the 1991 Reissue: Notes on Environmental Criminology», in Brantingham P. and Brantingham P. (eds) *Environmental Criminology*, 2nd edn., Prospect Heights, IL: Waveland Press, pp. 1-6.

3. Wortley R., Mazerolle L. (2008), *Environmental Criminology and Crime Analysis*, Willan Publishing, σελ. 1.
4. O'Brien M. & Yar M. (2008), *Criminology: The Key Concepts*, USA: Routledge, p. 75.
5. Ζαραφωνίτου Χ. (2003), *Πρόληψη της Εγκληματικότητας σε Τοπικό επίπεδο*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 20.
6. Taylor R. B. (1999), «The Incivilities Thesis: Theory, Measurement, and Policy», in Langworthy R. H., ed. (1999), *Measuring What Matters*, Washington, DC: National Institute of Justice/ Office of Community Oriented Policing Services, p. 65.

εγκαταλελειμμένα σπίτια, το απεριποίητο γκαζόν και τα σκουπίδια που ξεχειλίζουν. Η προσέγγιση των αντικοινωνικοτήτων υποθέτει ότι τα υποκείμενα που γίνονται μάρτυρες αταξιών και αλλοτρίωσης της γειτονιάς τους, αντιλαμβάνονται το άμεσο περιβάλλον τους ως απειλητικό. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αισθάνονται περισσότερο επιρροείς στη θυματοποίηση και επομένως να φοβούνται περισσότερο και να αισθάνονται περισσότερο ανασφαλείς⁷.

Πιο συγκεκριμένα, ο «φόβος του εγκλήματος» και η «ανασφάλεια» είναι δύο όροι διαφορετικοί μεταξύ τους, με πολλά κοινά σημεία ωστόσο. Ο φόβος του εγκλήματος ενέχει μια προσωπική διάσταση⁸, είναι υποκειμενικά προσλαμβανόμενος από βιώματα και εμπειρίες άλλων και από τα Μ.Μ.Ε.⁹ και επηρεάζεται από το αίσθημα του εαυτού¹⁰. Αντίστοιχα, το αίσθημα ανασφάλειας έχει χαρακτηριστεί από τον Ewald ως «η ασθένεια του μοντέρνου»¹¹, βλέπει την εγκληματικότητα ως κοινωνικό φαινόμενο, ενώ σχετίζεται με τους πραγματικούς κινδύνους και με ανασφάλειες της καθημερινής ζωής, καθώς και με την ευρύτερη αμφισβήτηση της αποτελεσματικότητας των πολιτικών προστάσις και αντιμετώπισης της εγκληματικότητας¹².

Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, η εγκληματικότητα στην Ελλάδα αυξήθηκε κατά 26.8% κατά την περίοδο 1995-2008¹³. Η αύξηση αυτή οφείλεται κυρίως στην αύξηση της διακίνησης ναρκωτικών σε ποσοστό 236.2% (από 2.930 το 1995 σε 9.852 το 2008) και στην αύξηση των λησטיών σε ποσοστό 93.6% (από 1.600 το 1995 σε 3.097 το 2008)¹⁴. Επιπλέον, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Ευρωπαϊκής Έρευνας Θυματοποίησης (2005), οι Έλληνες καταγράφουν το υψηλότερο ποσοστό ανασφάλειας, 42% σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο που ήταν 28%¹⁵, ενώ στην Αθήνα και τη Βουδαπέστη παρατηρήθηκε η αρνητικότερη πρόσληψη της γειτονιάς (86%), με τις Βρυξέλλες και το Παρίσι να ακολουθούν σε ποσοστό 84% και την ανασφάλεια να συσχετίζεται κυρίως με τους ανεπιβλεπτούς νέους (35%), τα σκουπίδια (31%) και τα γκράφιτι (29%)¹⁶. Τα εν λόγω ποσοστά ανασφάλειας των κατοίκων της πρωτεύουσας επαληθεύονται και από τις ελληνικές έρευνες για το φόβο

του εγκλήματος, σύμφωνα με τις οποίες η ανασφάλεια στο δρόμο κατά τις βραδινές ώρες άγγιζε το 52.7% το 2004¹⁷ και το 56.5% το 2006¹⁸.

II. Η έρευνα

Οι συνεντεύξεις της έρευνας πραγματοποιήθηκαν σε δείγμα 32 υποκειμένων, 7 γυναικών και 25 ανδρών, κατοίκων και εργαζομένων της περιοχής μελέτης¹⁹. Η έρευνα διήρκεσε από τα τέλη Μαΐου του 2011 έως τον Σεπτέμβριο του 2011.

Για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου που αποτελείται από 21 συνολικά ερωτήσεις (6 από τις οποίες ήταν κλειστού τύπου και οι υπόλοιπες 15 ανοικτές), χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της ημιδομημένης συνέντευξης. Εκτός από την καταγραφή του φύλου, ζητήθηκαν ατομικές πληροφορίες, όπως η ηλικία, το επάγγελμα και η θέση στην ιεραρχία (υπάλληλος, ιδιοκτήτης), ανάλογα με το είδος επαγγέλματος και καταστάματος.

Η μεθοδολογία συμπληρώθηκε με επιτόπια παρατήρηση των περιοχών που περιελήφθησαν στην έρευνα, η οποία επεκτάθηκε σε όλες τις ώρες της ημέρας και όλες τις ημέρες της εβδομάδας (πεζή και με αυτοκίνητο). Για κάθε ημέρα και ώρα παρατήρησης χρησιμοποιήθηκε χωριστό πρωτόκολλο παρατήρησης.

Τα αποτελέσματα της επιτόπιας παρατήρησης, όπως αποτυπώνονται και στον χάρτη που ακολουθεί, δείχνουν πως η περιοχή μελέτης εμφανίζει πλήθος «σημείων αταξίας» και αντικοινωνικοτήτων, καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας. Ιδιαίτερα, οι δρόμοι που συνδέουν την πλατεία Ομόνοιας με την πλατεία Ανεξαρτησίας (Βάθη), συγκεντρώνουν: *εκδιδόμενα με αμοιβή πρόσωπα, άστεγους, δημόσια μέθη/ δημόσια χρήση ναρκωτικών, παράνομους μετανάστες, εγκαταλελειμμένα/ ερειπωμένα σπίτια και πολλά σκουπίδια στους δρόμους και στα πεζοδρόμια*, περισσότερο κατά τις βραδινές ώρες. Αντίστοιχες εικόνες υπάρχουν και στα στενά πίσω από τις πλατείες Καραϊσκάκη και Μεταξουργείου, με κυριότερο χαρακτηριστικό τους μετανάστες, τη δημόσια μέθη/ δημόσια χρήση ναρκωτικών και τους οίκους ανοχής. Η κατάσταση στην πλατεία του Αγ. Παύλου εμφανίζεται καλύτερη, καθώς σύμφωνα και με τους ερωτηθέντες, τους τελευταίους μήνες (περίπου από τον Μάιο 2011), η κατάσταση έχει βελτιωθεί, καθώς έχει μετατοπιστεί το πρόβλημα. Παρόλα αυτά, η παρουσία μεταναστών είναι ιδιαίτερα έντονη, το ίδιο και η δραστηριότητά τους στην περιοχή, ενώ εντύπωση – όχι βέβαια αδικαιολόγητη – προκαλεί ο μεγάλος αριθμός των κλειστών καταστημάτων και των ενοικιαστηρίων.

7. Wyant B.R. (2008), "Multilevel Impacts of Perceived Incivilities and Perceptions of Crime Risk on Fear of Crime: Isolating Endogenous Impacts", *Journal of Research in Crime and Delinquency*, vol. 45, 39, p. 44.

8. Ζαραφωνίτου Χ. (2002), Ο φόβος του εγκλήματος. Εγκληματολογικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί με βάση την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο εσωτερικό της Αθήνας, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, σελ. 33.

9. Lupton and Tulloch (1999), "Theorizing fear of crime: beyond the rational/irrational opposition", *The British Journal of Criminology*, vol. 50, p.p. 507-523 και Ζαραφωνίτου Χ. (2002), ό. π.

10. Killias M. (1990), "Vulnerability: Towards a better understanding of a key variable in the genesis of fear of crime", *Violence and Victim*, vol. 5, pp. 97-108.

11. Ewald U. (2000), Criminal victimization and social adaptation in modernity. In Hope T. and Sparks R. (eds), *Crime, risk and insecurity*, London: Routledge, ό.α. στο Kristjánsson Á. L. (2007), "On Social Equity and Perceptions of Insecurity: A Comparison Study between Two European Countries", *European Journal of Criminology*, vol. 4 (1), p. 62.

12. Ζαραφωνίτου Χ. (2011), "Fear of crime in contemporary Greece: Research evidence", στο Ζαραφωνίτου Χ., (Guest Editor), *Criminology, Special Issue, Fear of Crime. A Comparative Approach in the European Context*, *Criminology*, pp. 50-63.

13. Ό. π. σελ. 54-55.

14. Το ίδιο

15. EUICS REPORT, (2005), *The Burden of Crime in the EU, A Comparative Analysis of the European Survey of Crime and Safety (EU ICS)*.

16. Ζαραφωνίτου Χ. (2011), ό. π., σελ. 54-55.

17. Βλ. Ζαραφωνίτου Χ. (2004β), *Ανασφάλεια. Φόβος του εγκλήματος και στάσεις των κατοίκων της Αθήνας απέναντι στο εγκληματικό φαινόμενο*. Αδημοσίευτη έρευνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο στο Ζαραφωνίτου Χ. (2009), «Ο Φόβος του εγκλήματος: Ένα ελληνικό "παράδοξο"», *Ποινική Δικαιοσύνη & Εγκληματολογία*, (Ετος 1^ο), σελ. 5.

18. Βλ. Ζαραφωνίτου Χ. & Κουράκης Ν. (2009), *Ανασφάλεια, τιμωρητικότητα και αντεγκληματική πολιτική*, Α. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, στο Ζαραφωνίτου Χ. (2009), ό. π., σελ. 5.

19. Η περιοχή μελέτης αποτελείται από τις εξής πλατείες: Πλατεία Αγ. Παύλου, Πλατεία Ομόνοιας, Πλατεία Μεταξουργείου, Πλατεία Καραϊσκάκη, Πλατεία Ανεξαρτησίας (Βάθη), Πλατεία Μαυροκορδάτου, καθώς και από τους γύρω δρόμους.

Υπόμνημα: 1 = φώτα στους δρόμους δεν λειτουργούν, 2 = παρέες νέων που φωνάζουν και βρίζουν στους δρόμους, 3 = πολλά σκουπίδια στους δρόμους και στα πεζοδρόμια, 4 = βανδαλισμοί, 5 = δημόσια μέθη/ δημόσια χρήση ναρκωτικών, 6 = άστεγοι, 7 = επαιτές, 8 = συμπλοκές, 9 = εγκαταλελειμμένα/ ερειπωμένα σπίτια, 10 = εγκαταλελειμμένα αυτοκίνητα, 11 = γκράφιτι, 12 = κλοπές αυτοκινήτων/ μοτοσυκλετών, 13 = κλοπές (τσαντάκιδες), 14 = ρατσιστικές επιθέσεις, 15 = εκδιδόμενα με αμοιβή πρόσωπα, 16 = οπλοχρησία, οπλοκατοχή, εμπορία όπλων, 17 = παράνομη διακίνηση πνευματικού υλικού, 18 = παράνομοι μετανάστες, 19 = σωματική επίθεση/ απειλή κατά πεζών, 20 = σεξουαλική επίθεση και Α = εμπορικά καταστήματα, Β = επιχειρήσεις, Γ = ξενοδοχεία, Δ = εσατορία/ταβέρνες/ fast food, Ε = καφενεία/ καφέ/ μπαρ, Στ = κινηματογράφοι/ θέατρα, Ζ = ΜΜΜ (στάσεις λεωφορείων, μετρό, ΗΣΑΠ κ.λπ.).

Η ένδειξη * δίπλα σε κάποιον από τους παραπάνω αριθμούς υποδηλώνει ότι το συγκεκριμένο στοιχείο παρατηρήθηκε μόνο κατά τις βραδινές ώρες (και κυρίως μετά τις 12 το βράδυ).

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων στο σύνολο της περιοχής μελέτης, η ύπαρξη «σημείων αταξίας» ή αντικοινωνικότητας διαμορφώνεται ως εξής:

Πίνακας 1. Σημάδια αταξίας/ Αντικοινωνικότητες στην περιοχή της Ομόνοιας και του γύρω δρόμους

Σημάδια αταξίας/ Αντικοινωνικότητες	
Εκδιδόμενα με αμοιβή πρόσωπα	Βανδαλισμοί
Άστεγοι	Συμπλοκές
Επαιτεία	Σωματική βία
Δημόσια μέθη/ δημόσια χρήση ναρκωτικών	Κλοπές
Σκουπίδια	Ύπαρξη πολλών μεταναστών
Εγκαταλελειμμένα/ ερειπωμένα σπίτια	

Αξίζει να σημειωθεί πως, σύμφωνα με τους ερωτηθέντες, τα εκδιδόμενα με αμοιβή πρόσωπα, οι άστεγοι, η επαιτεία, η δημόσια μέθη/ δημόσια χρήση ναρκωτικών και η ύπαρξη πολλών μεταναστών είναι ενταγμένα στο φυσικό τοπίο της περιοχής και θεωρούνται αυτονόητα, σε σημείο που πλέον δεν τους «κάνουν αίσθηση». Κάτι τέτοιο μας οδηγεί στην υπόθεση πως δεν τους δημιουργούν τόσο οι καθημερινές παρενοχλήσεις και τα «σημάδια αταξίας» αίσθημα ανασφάλειας, όσο η εξέ-

λιξη της μικροεγκληματικότητας, όπως των μικροκλοπιών, που πλέον έχουν βίαιο χαρακτήρα. Σε συνδυασμό με τις απαντήσεις τους «...*ανά πάσα στιγμή μπορεί να σου συμβεί οτιδήποτε...*», «...*πλέον φοβόμαστε για τη ζωή μας...*», φαίνεται πως το αίσθημα ανασφάλειας προκαλείται από καταστάσεις επικίνδυνες και μπορεί να μεταφραστεί σε αίσθηση επικινδυνότητας.

Συνεχίζοντας, τα αδικήματα που έχουν παρατηρήσει οι εργαζόμενοι και κάτοικοι της περιοχής μελέτης, αποτυπώνονται στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 2. Αδικήματα και συχνότητα εμφάνισής τους

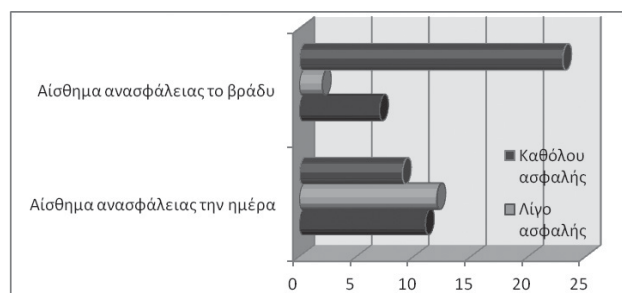
Αδικήματα που συμβαίνουν συχνά	Αδικήματα που συμβαίνουν κάποιες φορές
Εκδιδόμενα με αμοιβή πρόσωπα	Απάτες
Επαιτεία	Αδικήματα σχετικά με τον Ν. περί όπλων
Κλοπές	Πλαστογραφία
Ληστείες	Σεξουαλική εκμετάλλευση
Αδικήματα σχετικά με τον Ν. περί ναρκωτικών	
Αδικήματα σχετικά με τον Ν. περί αλλοδαπών	
Σωματική βία	

Σύμφωνα, όμως, με τα στοιχεία του Α.Τ. Ομόνοιας για τα καταγεγραμμένα αδικήματα από το 2001 έως το 2010, παρατηρείται:

- μείωση των σχετικών με τον Ν. **περί αλλοδαπών** καταγεγραμμένων αδικημάτων κατά το έτος 2010 (45 αδικήματα, σε σχέση με το 2006 που ήταν 250)
- μείωση των σχετικών με τον Ν. **περί ναρκωτικών** αδικημάτων (για το έτος 2010 ανέρχονται σε 625, ενώ το 2009 σε 1012)
- μείωση των σχετικών με τα **εκδιδόμενα με αμοιβή πρόσωπα** αδικημάτων, (τα περισσότερα περιστατικά έχουν καταγραφεί το 2008 (370), το 2009 καταγράφηκαν 100 λιγότερα, δηλ. 270)
- αύξηση των **κλοπιών** (από 1419 περιστατικά το 2009 σε 1933 το 2010)
- αύξηση των **ληστειών** (186 το 2009 και 237 το 2010)
- αύξηση των περιστατικών **σωματικής βλάβης** (70 περιστατικά το 2009 από 45 του 2008. Για το 2010 δεν υπάρχουν στοιχεία)
- αύξηση των σχετικών με τον Ν. **περί όπλων** αδικημάτων (124 το 2009 και 132 το 2010, σε σχέση με 81 αδικήματα το 2008)
- αύξηση των **περιστατικών απάτης** (το έτος 2010 είναι 13, ενώ για το διάστημα 2006-2009 είναι 4,2,9 και 9 περιστατικά αντίστοιχα για κάθε έτος)

Συνεχίζοντας με τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων και σχετικά με τη θυματοποίηση, το 65,6% του δείγματος έχει θυματοποιηθεί (19 θύματα κλοπής, 5 θύματα διάρρηξης, 7 θύματα σωματικής επίθεσης/ απειλής), ενώ από το 34,4% που δεν έχει θυματοποιηθεί, το 25% θεωρεί **πολύ πιθανό** να θυματοποιηθεί κατά τους επόμενους μήνες. Σχετικά με το αίσθημα ανασφάλειας, οι περισσότεροι δεν νιώθουν **καθόλου ασφαλείς το βράδυ**. Φαίνεται όμως, πως και την ημέρα επικρατεί αίσθημα ανασφάλειας, καθώς όσοι δήλωσαν «λίγο ασφαλείς» και «καθόλου ασφαλείς» είναι περισσότεροι από όσους δήλωσαν «αρκετά ασφαλείς».

Γράφημα 1. Αίσθημα ανασφάλειας, όπως καταγράφεται από τις δηλώσεις εργαζόμενων και κατοίκων της περιοχής, την ημέρα και τη νύχτα.

Το αίσθημα ανασφάλειας δεν φάνηκε να συσχετίζεται με το φύλο, αλλά ίσως επηρεάζεται από την «οικειότητα» της περιοχής, καθώς μια από τις πιο συχνές εξηγήσεις που έδιναν στο γιατί αισθάνονται **αρκετά ασφαλείς** την ημέρα, ήταν ότι «*πλέον μας ξέρουν και τους ξέρουμε όλους*», «*ξέρουμε ακόμα και τα παρατσούκλια τους*», «*για μας πλέον αυτά είναι καθημερινότητα*», «*οι πόρνες είναι ενταγμένες στο τοπίο*» κ.λπ. Φαίνεται δηλαδή, πως η καθημερινή επαφή με παραβατικές συμπεριφορές και φυσιολογικές έχει δημιουργήσει ένα είδος «ανοσίας» στους ανθρώπους που κινούνται καθημερινά στην περιοχή του κέντρου, σε σημείο που θεωρούν ορισμένες συμπεριφορές «αυτονόητες» για την περιοχή. Αυτή η συνήθεια έχει δημιουργήσει και ένα είδος «σεβασμού», καθώς οι μιν δεν ανακατεύονται με τους δε. «*Αν σε μάθουν και τους μάθεις, δεν φοβάσαι τόσο*». Επίσης, ίσως συσχετίζεται με το είδος της επιχείρησης στην οποία εργάζεται ο κάθε εργαζόμενος, αλλά και με το σημείο στο οποίο βρίσκεται η επιχείρηση, ακόμα και με το αν είναι στο ισόγειο, ή αν πρόκειται για γραφεία σε πολυκατοικία.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων στην ερώτηση «*Τα τελευταία χρόνια, έχετε παρατηρήσει διαφορά ως προς τον τρόπο ζωής, στην περιοχή/ γειτονιά όπου ζείτε/ εργάζεστε;*» φαίνεται πως οι περισσότεροι θέτουν ως ορόσημο τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 2004, εξηγώντας πως πριν από τους Ολυμπιακούς Αγώνες είχε ήδη αρχίσει να διαφαίνεται το πρόβλημα, αλλά από το 2004 και έπειτα, η κατάσταση στην περιοχή χειροτερεύει σταδιακά, με αποκορύφωμα τα τελευταία 3-4 χρόνια. Εκτός από τους ερωτηθέντες της πλατείας του Αγ. Παύλου, οι οποίοι δήλωσαν πως η κατάσταση στη γειτονιά τους από τον Μάιο του 2011 είναι καλύτερη, αντίστοιχη απάντηση έδωσαν και ορισμένοι εργαζόμενοι της πλατείας Ομονοίας, λέγοντας πως το 2010 η κατάσταση στην πλατεία ήταν ανυπόφορη και ότι επικρατούσε συνωστισμός. Το γεγονός αυτό, μας οδηγεί στο να σκεφτούμε το «χρονικό» της μετατόπισης της εγκληματικότητας στην ευρύτερη περιοχή, καθώς πλέον, φαίνεται πως το πρόβλημα έχει μεταφερθεί στην περιοχή του Μουσείου.

Τις ευθύνες για την κατάσταση στην περιοχή τις αποδίδουν κατά κύριο λόγο στην πολιτική ηγεσία (87,5%), στον δήμο (37,5%) και στην αστυνομία (28,1%) και ένα μικρό ποσοστό στους κατοίκους (12,5%) και σε κοινωνικούς φορείς (Ο.ΚΑ.ΝΑ.) (6,25%). Τέλος, 3,1% απάντησε και «άλλο», συγκεκριμένα στο Υπουργείο Εξωτερικών.

Τα μέτρα προστασίας που έχουν λάβει για την ασφάλειά τους συνοψίζονται σε ιδιωτικές εταιρείες ασφάλειας (ξενοδοχεία, μεγάλα καταστήματα, στοές, κοινωνικές δομές), κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης, αισθητήρες κίνησης, ρολά και κλειδαριές ασφαλείας, κ.ά., το 46,8% έχει απευθυνθεί τον τελευταίο καιρό στην αστυνομία για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει, ενώ το 72% δήλωσε ότι σκέφτεται καθημερινά να αλλάξει τόπο εργασίας. Παρόλα αυτά, οι περισσότεροι δεν συμμετέχουν σε δράσεις για τη βελτίωση της κατάστασης στην περιοχή εργασίας/ κατοικίας τους, αλλά συζητούν με τους γείτονες/ καταστηματάρχες **κάποιες φορές έως πάντα** για τα προβλήματα της περιοχής. Η πρόθεση βοήθειας σε περίπτωση που κάποιος δεχόταν επίθεση φαίνεται πως εξαρτάται από τον αν το θύμα είναι γνωστός τους. Συγκεκριμένα, στην

ερώτηση «*Εάν κάποιος γείτονάς σας δεχόταν επίθεση, θα τρέχατε σε βοήθεια;*», όλοι οι άνδρες του δείγματος απάντησαν καταφατικά, με την προϋπόθεση ότι το θύμα θα ήταν κάποιος που γνώριζαν, «*γιατί αλλιώς μπορεί να μπλέξεις...*». Οι γυναίκες, απάντησαν καταφατικά, αλλά με επιφύλαξη, λέγοντας πως θα ήθελαν να βοηθήσουν, αλλά δεν ξέρουν τελικά αν θα το έκαναν.

Σχετικά με την αστυνόμευση και την ικανοποίηση από την αστυνομία, γεγονός είναι πως οι ερωτηθέντες στο σύνολό τους δεν είναι ικανοποιημένοι από τη δράση της. Όμως ορισμένοι επισημαίνουν πως τους τελευταίους 5-6 μήνες (την άνοιξη και το καλοκαίρι) η παρουσία της είναι εντονότερη. Παρόλο που δεν δηλώνουν ικανοποιημένοι από τη δράση της, σχεδόν όλοι εξηγούν ότι κατά βάση δεν ευθύνεται η αστυνομία για τη μη ανάληψη δράσης, αλλά ανώτεροι αρμόδιοι και φορείς, δηλώνοντας έτσι τη γενικότερη μη ικανοποίησή τους προς το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

Τέλος, οι προτάσεις τους για τη βελτίωση της κατάστασης συνοψίζονται στις εξής:

- έλεγχος των συνόρων, μέρημα για το ζήτημα της **μετανάστευσης** (απέλαση παράνομων μεταναστών, φορολόγηση νόμιμων, αυστηροποίηση προϋποθέσεων για λήψη άδειας παραμονής)
- αυστηροποίηση της νομοθεσίας για την **πορνεία**, τα **ναρκωτικά** και τη **μετανάστευση**
- ανάληψη δράσης από το **δήμο** (συχνότερος καθαρισμός δρόμων και πεζοδρομίων, καλύτερος φωτισμός, σφράγιση εγκαταλελειμμένων, «να αποπνέει ομορφιά και καθαριότητα η περιοχή»)
- δημιουργία πολιτικών για **αστέγους** και **κοινωνικά ευπαθείς ομάδες**
- επανάκαμψη της **εμπορικής δραστηριότητας** της περιοχής
- **πολεοδομική και αρχιτεκτονική αλλαγή** της πλατείας Ομονοίας

III. Συζήτηση

Η παρούσα έρευνα αποτελεί μια προσπάθεια μελέτης της εγκληματικότητας, της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και κατά συνέπεια, του αισθήματος ανασφάλειας, που κυριαρχούν τα τελευταία χρόνια σε μεγάλο τμήμα του Ιστορικού και Εμπορικού κέντρου της Αθήνας. Η επιτόπια παρατήρηση, ως σημαντικό κομμάτι της έρευνας, κατέδειξε τα «σημάρδια αταξίας» και τις ανακοινωνικότητες που εμφανίζονται σε πλατείες που υπόκεινται στα όρια του Α.Τ. Ομόνοιας και τα οποία αποτελούν σημαντικά «συμπτώματα» της περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Η χωρική διάσταση, δηλαδή ο ιδιαίτερος ρόλος και η τοποθεσία της περιοχής της Ομόνοιας, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο σε όσα συμβαίνουν, καθώς στην περιβαλλοντική οπτική, ο χώρος είναι σημαντικό στοιχείο για τη μελέτη του εγκλήματος και δεν αποτελεί τυχαία επιλογή. Παράλληλα, οι ιστορικές καταβολές, η μορφολογία του αστικού χώρου και οι χρήσεις της γης που αναπτύσσονται στην περιοχή εγκατάστασης των μεταναστών, φαίνεται πως έχουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση συνθηκών σχηματισμού αστικού «γκέτο». Το κομβικό σημείο της περιοχής της Ομόνοιας και οι δραστηριότητές της, προσέλκυαν αριθμό μεταναστών, οι περισσότεροι από τους οποίους διαμένουν στην περιοχή.

Η σταδιακή ροή των αλλαγών και των γεγονότων, οδήγησε την περιοχή στην κατάσταση στην οποία βρίσκεται σήμερα. Σε συνδυασμό με την ανεκτικότητα των κατοίκων και των δρώντων και την έλλειψη σχεδιασμού και οργάνωσης από τους αρμόδιους φορείς, τα τελευταία χρόνια το φαινόμενο της υποβάθμισης του κέντρου έχει λάβει πιο ευρείες διαστάσεις, καθώς μπορεί να μειώνεται σε κάποιες περιοχές, δεν παύει όμως να επεκτείνεται. Έτσι, σχετικά με την αίσθηση που υπάρχει ότι η κατάσταση σε ορισμένες πλατείες έχει βελτιωθεί, φαίνεται πως οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη μετατόπιση της εγκληματικότητας σε δρόμους και σημεία λιγότερο αστυνομευόμενα. Οι επίδοξοι παρα-

βάτες μετακινούνται σε περιοχές όπου υπάρχουν στόχοι, αλλά απουσιάζουν οι φρουροί. Σύμφωνα με τον Boba, μετατόπιση συμβαίνει «όταν ένα έγκλημα ή άλλοι τύποι δραστηριότητας αλλάζουν μορφή, ώρα και μέρος αντί να εξαλειφθούν»²⁰. Επιπλέον, η επιτυχής εξάλειψη των προβλημάτων-στόχων μπορεί να μειώσει και άλλα προβλήματα, διαδικασία η οποία ονομάζεται «διάχυση των οφελών» («diffusion of benefits»)²¹.

Το αίσθημα ανασφάλειας που επικρατεί τα τελευταία χρόνια φαίνεται πως πλέον όχι μόνο ανταποκρίνεται στην κατάσταση, αλλά μετατρέπεται σε αίσθηση επικινδυνότητας, καθώς ακόμα και οι μικροκλοπές αρχίζουν να χαρακτηρίζονται από βία, ενώ οι ερωτηθέντες φαίνεται πως καθημερινά ανησυχούν για την επιβίωσή τους.

Όμως, η εγκληματικότητα μέσα σε μια πόλη, δεν είναι μονόπλευρο φαινόμενο. Επηρεάζει συνθήκες και επηρεάζεται από αυτές: κοινωνικές, οικονομικές, πολιτισμικές, νομοθετικές, χωροχρονικές κ.ά. Δυστυχώς,

όταν μια κοινωνία αντιμετωπίζει πολλά και διαφορετικά προβλήματα, το ένα επηρεάζει το άλλο και για να βελτιωθεί μια κατάσταση χρειάζεται συνολική βελτίωση. Για την περίπτωση της περιοχής της Ομόνοιας, δεν αρκεί μόνο η ανάληψη δράσης από τον Δήμο, αλλά χρειάζεται πολιτική βούληση και συντονισμός κρατικών φορέων. Η υποβάθμιση που υφίσταται η περιοχή είναι εδώ και χρόνια γνωστή και κανένα σχέδιο ανάπλασης δεν μπορεί από μόνο του να είναι αποδοτικό. Ο ρόλος της επιστήμης στη μελέτη τέτοιων κοινωνικών φαινομένων είναι πολυσήμαντος, ενώ η έρευνα σε μικροεπίπεδο μπορεί να προσφέρει γνώσεις και εξηγήσεις για τη γένεση και εξέλιξη κοινωνικών φαινομένων στο χρόνο. Για το λόγο αυτό, ο ρόλος της επιστημονικής έρευνας είναι να λειτουργεί συμβουλευτικά και συμπληρωματικά, στα εκάστοτε σχέδια δράσης.

Στην περίπτωσή μας, φαίνεται πως ταιριάζει η φράση του Noam Chomsky: «Όσο πιο πολύ μεγαλώνεις το φόβο για τα ναρκωτικά και το έγκλημα, τους μετανάστες και τους εξωγήινους, τόσο περισσότερο ελέγχει τους ανθρώπους»²².

20. Boba R. (2005), *Crime Analysis and Crime Mapping*, USA: Sage Publications, p. 67.

21. Βλ. Clarke R.V. & Weisburd D. (1994), "Diffusion of crime control benefits: observations on the reverse of displacement", *Crime Prevention Studies*, vol. 2, pp. 165-183(166-167).

22. Avram Noam Chomsky (1928), Αμερικανός γλωσσολόγος και πολιτικός, στο <http://www.cognosco.gr/Gnwmika/showTopics.jsp?key=63>.

